

DISSERTATIO GRADUALIS,
OBSERVATIONES QUASDAM
CIRCA
REDUCTIONEM ANGULORUM
AD HORIZONTEM
CONTINENS.

QUAM
CONS. AMPL. FAC. PHILOS. ABOËNS.
PRÆSIDE
MAG. *JOHANNE HENRICO
LINDQVIST,*

MATH. PROFESS. REG. ET ORD. NEC NON REG.
ACAD. SCIENT. SVEC. MEMBRO

PUBLICÆ VENTILANDAM SISTIT

ISAACUS RIKSTRÔM,

STIPEND. REG. BOREA FENNO,

IN AUDITORIO MINORI
DIE XIX JUNII MDCCLXXXVI.

H. A. M. S.

ABOË, TYPIS FRENCKELLIANIS.

§. I.

Inæqualitates in superficie telluris obviæ maxime impediunt, quo minus immediata mensuratione explorari queant distantiae locorum longiori intervallo disjunctorum. Commodissima igitur ad hujusmodi distantias emetiendas inventa est ratio Trigonometrica, qua per seriem triangulorum loca ista debite connectuntur. Angulis enim singulorum horum triangulorum mensuratis, ex dimensione unici lateris totius seriei reliqua omnia calculo trigonometrico inveniuntur, unde distantia extremorum terminorum colligitur. Quum vero non tantum hæc ipsa triangula, sed etjam anguli observati singuli in diversis atque diversimode inclinatis plerumque constituentur planis, necesse est ut prius omnes anguli mensurati in quovis triangulo ad Horizontem seu planum aliquod commune reducantur. Ex observatis scilicet utriusque lateris anguli cujusvis dati ad hoc planum inclinationibus, investigandus est angulus horizontalis seu mutua inclinatio planorum, per latera dati anguli transeuntium atque ad commune istud planum perpendicularium.

§. II.

§. II.

Inter diversas a Mathematicis detectas methodos computandi reductionem angulorum ad Horizontem, simplicissima sine dubio censenda est atque rigore geometrico præ reliquis omnibus semet præcipue commendans illa, quæ ex principiis Trigonometriæ Sphæricæ deducta, a plerisque jam adhiberi solet. Posita nimirum Sphæra, radio quocunque descripta, cujus centrum hæreat in vertice anguli reducendi, ductis planis binis per latera hujus anguli ad Horizontem normalibus, & tertio plano in quo idem angulus jacet, ex horum sectione in superficie Sphæræ oritur triangulum Sphæricum, cujus dantur duo latera verticalia ex cognitis objectorum observatorum elevationibus supra vel depressionibus infra Horizontem: tertium vero latus est mensura anguli reducendi, & angulus huic lateri oppositus est ipse angulus reductus qui quæritur. Eo igitur redit problema propositum, ut ex datis tribus trianguli Sphærici lateribus unus angulorum inveniatur, cujus adeo facillima est solutio.

Sit enim angulus observatus five reducendus, rectis a dato puncto ad bina quævis objecta ductis comprehensus $= v$, angulus vero ille ad Horizontem reductus $= v - x$, dicanturque horum objectorum supra planum horizontale per verticem anguli v ductum altitudines apparentes a & b (quæ quidem ne-

gativæ sumendæ sunt pro objectis infra hoc planum depressis): posito Sinu Toto = 1, ex datis in triangulo Sphærico tribus lateribus v , $90^\circ - a$ & $90^\circ - b$ invenitur (Elem. Trigon. Sphæ-r.) lateri v oppositus angulus quæsitus $v \mp x$ secundum utramvis harum formularum:

$$\sin \frac{1}{2}(v \mp x) = \sqrt{\frac{\sin \frac{1}{2}(v - a \mp b) \sin \frac{1}{2}(v \mp a - b)}{\cos a \cos b}} \quad (I) \text{ vel}$$

$$\cos \frac{1}{2}(v \mp x) = \sqrt{\frac{\cos \frac{1}{2}(v \mp a \mp b) \cos \frac{1}{2}(v - a - b)}{\cos a \cos b}} \quad (II).$$

Quæ formulæ, posita altitudinum apparentium semisumma $\frac{1}{2}(a \mp b) = m$ earumque semidifferentia $\frac{1}{2}(a - b) = n$, transformantur in has:

$$\sin \frac{1}{2}(v \mp x) = \sqrt{\frac{\sin (\frac{1}{2} v - n) \sin (\frac{1}{2} v \mp n)}{\cos (m \mp n) \cos (m - n)}} \quad (I.)$$

$$\cos \frac{1}{2}(v \mp x) = \sqrt{\frac{\cos (\frac{1}{2} v \mp m) \cos (\frac{1}{2} v - m)}{\cos (m \mp n) \cos (m - n)}} \quad (II)$$

Exempl. I. Dn. MAUPERTUIS ad terminum australem (B) baseos mensuratae in fluvio Tornoënsi observavit angulum comprehensum rectis ex B ad cacumen montis *Avafaxa* (A) atque signum (y) inter hunc & montem *Cuitaperi* positum ductis = $61^\circ 30' 5''$, $4 = v$, altitudines vero ipsorum y & A invenit respective $1^\circ 23' 30''$ ($= a = m \mp n$) & $40' 30''$ ($= b = m - n$) cfr. *Ejus Figure de la Terre déterminée par les observations faites au cercle Polaire.*

Si jam quærendus fit angulus reductus $v \mp x$ secundum form. I, calculus ita instituetur:

$$\begin{array}{llll}
 a = m \mp n = & 1^{\circ} 23' 30'' & \rightarrow L \cos a = & 0.0001281 \\
 b = m - n = & 40' 30'' & \rightarrow L \cos b = & 0.0000301 \\
 a - b = 2n = & 43' 0'' & L \sin(\frac{1}{2}v \mp n) = & 1.7132124 \\
 \frac{1}{2}(a - b) = n = & 21' 30'' & L \sin(\frac{1}{2}v - n) = & 1.7040815 \\
 \frac{1}{2}v & = 30^{\circ} 45' 21'', 7 & & 2) \quad 1.4174521 \\
 \frac{1}{2}v \mp n & = 31^{\circ} 6' 32'', 7 & L \sin \frac{1}{2}(v \mp x) = & 1.7087260 \\
 \frac{1}{2}v - n & = 30^{\circ} 23' 32'', 7 & \frac{1}{2}(v \mp x) = & 30^{\circ} 45' 15'', 85 \\
 v \mp x & = 61^{\circ} 30' 31'', 7 & x = & 26'', 3.
 \end{array}$$

Exempl. 2. Idem Auctor inter cacumina montium *Pullingi* (P) & *Kittis* (Q) observavit in *Niem* (N) angulum $51^{\circ} 53' 13'', 7 = v$, atque deprehendit signi P elevationem apparentem $= 18' 30'' = (a = m \mp n)$, alterius vero Q depressionem $= 14'$ ($= -b = -m \mp n$). Ex his datis secundum form. II. angulus Horizontalis $v \mp x$ ita invenietur:

$$\begin{array}{llll}
 a = m \mp n = & 18' 30'' & - L \cos a = & 0.0000063 \\
 b = m - n = & 14' 0'' & - L \cos b = & 0.0000036 \\
 a \mp b = 2m = & 4' 30'' & L \cos(\frac{1}{2}v \mp m) = & 1.9537301 \\
 m & = 2' 15'' & L \cos(\frac{1}{2}v - m) = & 1.9540067 \\
 \frac{1}{2}v & = 25^{\circ} 56' 36'', 85 & & 2) \quad 1.9077467 \\
 \frac{1}{2}v \mp m & = 25^{\circ} 58' 51'', 85 & L \cos \frac{1}{2}(v \mp x) = & 1.9538733 \\
 \frac{1}{2}v - m & = 25^{\circ} 54' 21'', 85 & \frac{1}{2}(v \mp x) = & 25^{\circ} 56' 32'', 15 \\
 v \mp x & = 51^{\circ} 53' 4'', 3 & x = & -9'', 4.
 \end{array}$$

§. III.

Allata (§. II.) methodus reducendi angulos ad horizontem quamvis simplicissima videatur, eamque præ ceteris omnibus commendandam judicemus, quoties valde magnæ sunt altitudines illæ apparentes a, b ; vel nimis obliquus angulus observatus v ; eadem tamen in reliquis casibus, qui quidem maxime obvii sunt, satis commode adhiberi nequit. Quum enim manifestum sit, reductionis inveniendæ quantitatem x , quoties admodum exigui fuerint nominati isti anguli, totam determinari per ultimas logarithmorum cyphras; sequitur primo, ad eandem inveniendam, si ad scrupulos usque secundos horumque partes decimales exacta desideretur, vulgares logarithmorum tabulas non semper sufficere. Deinde si vel unius minuti secundi error tolerari posset, incommoda tamen fiet hæc methodus ob partes istas proportionales, quæ pro singulorum Sinuum vel cosinuum Logarithmis in hac methodo diligentius computandæ sunt. His enim neglectis, error calculi major sæpe orietur quam tota reductio investiganda. Sic si in exemplo f. (§. II.) assumatur $\frac{1}{2} v + n = 31^{\circ} 7'$ & $\frac{1}{2} v - n = 30^{\circ} 24'$, foret $x = 1' 20''$ adeoque plus quam triplo major valore vero ipsius x supra invento.

§. IV.

Quum in dimensionibus distantiarum, quæ ope triangulorum inter se connexorum instituuntur, rarissimi
sint

sint casus, in quibus obsectorum observatorum altitudines vel depreffiones apparentes 2 aut 3 gradus excedant, stationesque semper quantum fieri possit tales eligantur, ut anguli nimis obliqui evitentur; patet totam illam reductionem, quæ quæritur, paucis plerumque scrupulis absolvi.

Hoc vero quoties locum obtinet, commodiorem censemus, immo exactiorem (§. III.) methodum, quæ sequenti analysi detegitur. Positis iisdem ac in §. II, quum ex form. I. sequatur esse: $\sin \frac{1}{2} (v \mp x)^2 \cos (m \mp n) \cos m - n = \sin (\frac{1}{2} v \mp n) \cdot \sin (\frac{1}{2} v - n)$; sed (Princ. Trigon) $\cos (m \mp n) \cos (m - n) = \cos m^2 - \sin n^2 = 1 - \sin m^2 - \sin n^2$ atque $\sin (\frac{1}{2} v \mp n) \sin (\frac{1}{2} v - n) = \sin \frac{1}{2} v^2 - \sin n^2$: his valoribus substitutis, facta multiplicatione atque terminorum debita transpositione [ob $1 - \sin \frac{1}{2} (v \mp x)^2 = \cos \frac{1}{2} (v \mp x)^2$ & $\sin \frac{1}{2} (v \mp x)^2 - \sin \frac{1}{2} v^2 = \sin \frac{1}{2} x \sin (v \mp \frac{1}{2} x)$] erit $\sin \frac{1}{2} x \sin (v \mp \frac{1}{2} x) = \sin m^2 \sin \frac{1}{2} (v \mp x)^2 - \sin n^2 \cos \frac{1}{2} (v \mp x)^2$.

Quoniam vero exigui supponuntur m & n adeoque etiam x , patet pro $\sin m$, $\sin n$, & $\sin \frac{1}{2} x$ substitui posse m , n & $\frac{1}{2} x$ respective, nec non v tam pro $v \mp \frac{1}{2} x$ quam pro $v \mp x$, unde facta divisione per $\frac{1}{2} \sin v = \sin \frac{1}{2} v$. $\cos \frac{1}{2} v$, obtinetur: $x = m^2 \operatorname{Tg} \frac{1}{2} v - n^2 \operatorname{Cotg} \frac{1}{2} v$. In hac autem formula quum assumptus sit radius = 1, dividantur porro m^2 & n^2 per numerum minutorum secundorum, quæ continet arcus circuli radio

dio æqualis, qui numerus ($= 206264, 8$) dicatur r : quo facto invenitur reductio quæsitæ in scrupulis secundis:

$$x = \frac{m^2}{r} \operatorname{Tg} \frac{1}{2} v - \frac{n^2}{r} \operatorname{Cotg} \frac{1}{2} v.$$

Illustratio: In Exemplo I (§. II) est $\frac{1}{2} v = 30^\circ 45'$
 $2'', 7, \frac{1}{2} a = 41' 45'' = 2505''$ & $\frac{1}{2} b = 20' 15'' = 1215''$,
 adeoque $m = \frac{1}{2}(a + b) = 3720''$ & $n = \frac{1}{2}(a - b) = 1290''$.
 Ex his datis ita investigatur x :

$\operatorname{Log} \frac{1}{r} = \bar{6}. 6855749$	$\operatorname{Log} \frac{1}{r} = \bar{6}. 6855749$
$2 L 3720 = 7. 1410858$	$2 L 1290 = 6. 2211794$
$L \operatorname{Tg} \frac{1}{2} v = \bar{1}. 7744842$	$L \operatorname{Cotg} \frac{1}{2} v = 0. 2255158$
$L 39,916 = 1. 6011449$	$L 13,560 = 1. 1322701.$

$$x = 39'', 916 - 13'', 560 = 26'', 356.$$

Exempl. II. $\frac{1}{2} v = 25^\circ 56' 36'', 85$; $\frac{1}{2} a = 9' 15'' = 555''$;
 $\frac{1}{2} b = -7' = -420''$; $m = \frac{1}{2}(a + b) = 135''$;
 $n = \frac{1}{2}(a - b) = 975''$.

$\operatorname{Log} \frac{1}{r} = \bar{6}. 6855749$	$\operatorname{Log} \frac{1}{r} = \bar{6}. 6855749$
$2 L 135 = 4. 2606676$	$2 L 975 = 5. 9780092$
$L \operatorname{Tg} \frac{1}{2} v = \bar{1}. 6870953$	$L \operatorname{Cotg} \frac{1}{2} v = 0. 3129047$
$L 0,043 = \bar{2}. 6333378$	$L 9.473 = 0. 9764888.$

$$x = 0'', 043 - 9'', 473 = -9'', 43.$$

Si neglectis scrupulis secundis in exemplo I:0
 fumatur $\frac{1}{2} v = 30^\circ 45'$ & in ex. 2:0 $\frac{1}{2} v = 25^\circ 56'$,
 iidem omnino prodeunt ipsorum x valores, adeo ut hinc
 ne quidem differentia $= 0'', 01$ oriatur.